

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андерсон В. М. Неоекономічні виклики глобалізації: нова економічна географія / В. Андерсон // Вісник Одеського національного університету. – Серія «Економіка, Том 14, Вип. 15. – 2009. – С. 5–13.
2. Krugman P. *Increasing Returns and Economic Geography* / P. Krugman // *Journal of Political Economy*. – 1991. – ol. 99. – № 3. – P. 483–499.
3. Криворучко М. Ю. Аналіз міжрегіональної диференціації соціально-економічного розвитку в Україні в рамках «нової економічної географії» / М. Криворучко // *Бізнес Інформ*. – № 3. – 2015. – С. 50–55.
4. Мельник М. І., Лещух І. В., Синютка О. М. Вплив регіональної метрополії на структуру простору: центр-периферійний вимір [Текст] / М. Мельник, І. Лещух, О. Синютка // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. – 2013. – Вип. 2(100). – С. 46–60.

ІГОР ЛІЩИНСЬКИЙ

ЕВОЛЮЦІЯ ПАРАДИГМИ ПОЛЮСІВ ЗРОСТАННЯ

Актуальність. Сучасний розвиток світового господарства характеризується діалектичною єдністю двох, здавалося б кардинально протилежних, тенденцій: глобалізації і концентрації (так званий «глобальний парадокс»). В умовах глобалізації виробництву не обов'язково розташовуватись поруч із кінцевим споживачем, адже із розвитком телекомунікацій та транспортної інфраструктури, географічна віддаленість вже не є перешкодою при здійсненні міжнародних економічних відносин – так звана економія від глобалізації (англ. *economy of globality*). Проте з іншого боку, конкурентні переваги за теперішніх умов виникають переважно на локальному рівні – більша поінформованість про структуру споживчого ринку, наявність ділових контактів, краща репутація, миттєве реагування на зміни в попиті – цього віддалені конкуренти не можуть досягнути. Тобто протилежним феноменом виступає економія від концентрації та близькості економічних контрагентів (англ. *economy of proximity*).

Нерозривна єдність тенденцій інтернаціоналізації і регіоналізації («глокалізація»), інтеграції і фрагментації («фрагмеграція») визначають архітектуру світової економіки в просторі, викликаючи гравітаційні процеси, що формують агломераційні альянси як виробників, так і споживачів. Під впливом центробіжних та відцентрових сил виникають стійкі агломераційні «полюси зростання», решта ж території залишається аграрною «периферією» та змушена виконувати роль «транзитних пустель».

Метою дослідження є систематизація теоретичних концепцій, що пояснюють формування, функціонування та трансформацію стійких центрів економічного розвитку.

Результати. Теорія полюсів зростання (розвитку) була розроблена в 1950-х рр. французьким економістом Ф. Перру [1]. В її основі лежить уявлення щодо провідної ролі галузевої структури економіки і, в першу чергу, лідируючих галузей, що створюють нові товари та послуги. Центри і ареали економічного простору, в яких розміщуються підприємства провідних галузей, стають полюсами, які притягують до себе фактори виробництва, оскільки забезпечують найбільш ефективну їх експлуатацію.

Пізніше Ж. Будвіль [2] показав, що в якості полюсів росту можна розглядати не лише об'єднання підприємств галузей-лідерів, але і конкретні території (населені пункти), які виконують в економіці регіону функції генераторів інновацій та прогресу. Дане твердження набуло тепер нового розвитку після публікації праць Р. Флориди про креативний клас.

Таким чином, полюси росту можна трактувати як географічну агломерацію економічної активності чи як сукупність міст, які володіють комплексом розвинутого виробництва.

Х. Ласуен [3] деталізував уявлення про полюси економічного росту:

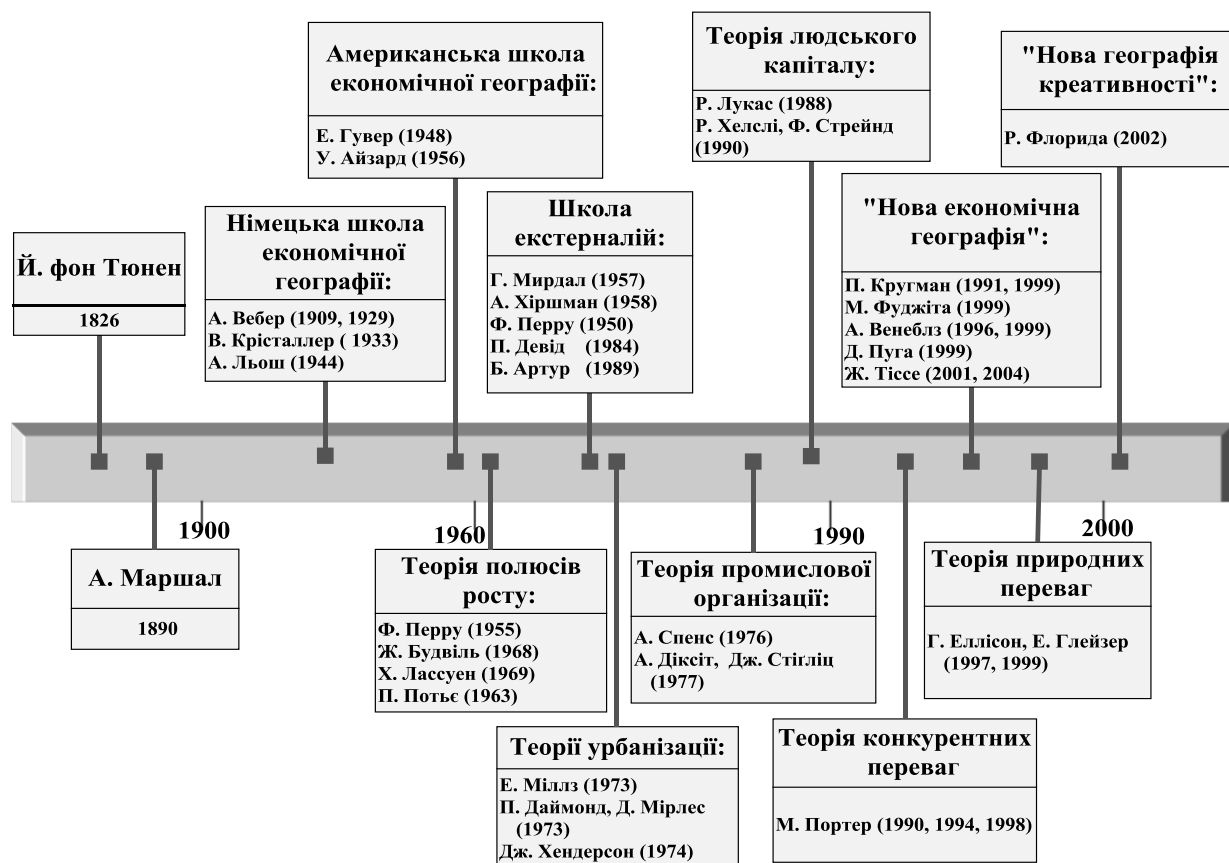
1. Полюсом росту може бути регіональний комплекс підприємств, які формують експорт регіону, а не просто провідну галузь;

2. Система полюсів і кожен із них зокрема ростуть за рахунок імпульсів, що породжені загальнонаціональним попитом, який передається через експортний сектор регіону;

3. Імпульс росту передається другорядним галузям, а також географічній периферії, завдяки ринковим зв'язкам між підприємствами.

Теорія полюсів росту отримала подальший розвиток в працях П. Потье [4] про осі розвитку. Основна ідея полягала в тому, що території, розміщені між полюсами росту і забезпечують транспортне сполучення, отримують додаткові стимули розвитку, завдяки зростанню вантажопотоків, поширенню інновацій, розвитку інфраструктури. Тому вони перетворюються в осі (коридори) розвитку, що визначають разом із полюсами росту просторовий каркас регіону.

Еволюцію вже згаданих та інших основних концепцій близьких до парадигми полюсів зростання можна простежити на рисунку 1.

Джерело: сформував автор

Рис. 1. Еволюція основних концепцій центрів територіального розвитку

Мабуть, найбільш цілісною сучасною парадигмою, що пояснює виникнення полюсів зростання, є концепція нової економічної географії (НЕГ), що сформувалась у 1991 році після публікації двох праць П. Кругмана «Increasing Returns and Economic Geography» [5] та «Geography and Trade» [6]. Цікаво, що основні положення, які характерні для НЕГ, були представлені в дослідженнях представників німецької школи економічної географії А. Вебера, В. Хрісталлера, А. Льоша ще на початку ХХ століття. Цей факт послужив приводом для дещо іронічної фрази Пітера Нірі в Журналі економічної літератури: «Нова економічна географія уже підстаркувата.» [7]. Але заради справедливості, необхідно зазначити, що концепція НЕГ еволюціонувала від нової теорії торгівлі, а не від цих ранніх спроб пояснення агломерації.

Підводячи підсумок, можна виділити наступні гравітаційні сили, що впливають на утворення агломерації:

1. Доцентрові сили (англ. *centripetal forces*) – сприяють агломерації виробництва:

- позитивний ефект масштабу;
- низькі торгові витрати;
- ефекти розміру ринку (*backward and forward linkage*);
- агломерація ринку праці (особливо високо кваліфікованих робітників);
- інші переваги концентрації (близькість розміщення покращує обмін технологіями).

2. Відцентрові сили(англ. *centrifugal forces*) – викликають дисперсію:
 - слабкий або й від’ємний ефект масштабу на виробництві;
 - високі торгові витрати;
 - немобільність деяких факторів (виробництво змушене розміщуватись там, де є наявності земля і природні ресурси, а іноді й робітники);
 - земельна рента (якщо фірми концентруються на одній території, то попит на землю зростає, підвищуючи земельну ренту);
 - інші недоліки концентрації (перенаселення, кримінал тощо).

Висновки. Із наведеного вище матеріалу можна зрозуміти наскільки бурхливо розвивається сучасна просторова економічна теорія. Недаремно саме П. Кругман – основний ідеолог і популяризатор концепцій такого стибу – удостоєний у 2008 році Нобелівської премії. З кожним роком процеси економічної агломерації стають все відчутнішими, тому щоб уникнути гіркої участі «транзитної пустелі» необхідно враховувати теоретичні та практичні рекомендації творців концепції нової економічної географії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Perroux F. Note sur la notion de poles croissance (Translated by Mette Monsted, 1974) / Perroux F. // Economic Appliquee. – Vol. 1, 2. – 1955. – p. 307–320.*
2. *Bourdeville J. Problems of Regional Economic Planning / J. Bourdeville. – Edinburg: Edinburg University Press, 1968.*
3. *Lasuen J. On Growth Poles / J. Lasuen // Urban Studies. – 1969. –Vol. 6. – No. 2. – p. 137–161. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: usj.sagepub.com/content/6/2/137.short.*
4. *Pottier P. Axes de communication et developpement economique / P. Pottier // Revue Economique. – 1963. – Vol. 14. – s. 58–132. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://econpapers.repec.org/article/prsrevec/reco_5f0035-2764_5f1963_5fnum_5f14_5f1_5f407543.htm.*
5. *Krugman P. Geography and trade / P. Krugman. – Cambridge: MIT Press, 1991.*
6. *Krugman P. Increasing returns and economic geography / P. Krugman // Journal of Political Economy. – 1991. – Vol. 99. – p. 483–499.*
7. *Neary P. Of Hype and Hyperbolas: Introducing the New Economic Geography / P. Neary // Journal of Economic Literature. – 2001. – June. – p. 536–561.*

ОЛЕНА ЛЮТАК

КОНВЕРГЕНТНІ МЕХАНІЗМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Імплементация форм прояву транснаціоналізації туристичних індустрій здійснюється на основі системи відповідних механізмів. В умовах поглиблення глобалізації світового господарства, нарощення транснаціоналізації різних сфер економіки, в тому числі і туристичної галузі, та визначення ключових страте-